

Tomczak, Andrzej

Wstęp

Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia 8 (54), 3-6

1973

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WSTĘP

Przed kilku laty wydany został drukiem pierwszy w serii Zeszytów Naukowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu zeszyt, przygotowany przez młodszych współpracowników Katedry Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii¹. Wkrótce po jego opublikowaniu Katedra przestała istnieć, powstały natomiast na jej miejsce dwa odrębne Zakłady: Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii². Niniejszy Zeszyt powstał w Zakładzie Archiwistyki powołanym do prowadzenia dydaktyki we właściwym sobie zakresie na specjalizacji archiwistycznej istniejącej w Toruniu na kierunku historii od 1951 r. Nosi on charakter specjalny. Na równi z odbytym w Toruniu we wrześniu 1971 r. zjazdem absolwentów wspomnianej specjalizacji ma upamiętnić jej dwudziestolecie.

Specjalizację w latach 1951—1971 ukończyło blisko 140 absolwentów. Większość z nich pracuje w różnego rodzaju archiwach, wielu w instytucjach naukowych, bibliotekach i muzeach. Kilka osób zasiliło kadre pracowników naukowych Uniwersytetu w Toruniu, nieliczni trafili także do szkolnictwa³.

Na Zeszyt składają się artykuły napisane przez absolwentów specjalizacji z dwoma wszakże wyjątkami. Kierunek historii Uniwersytetu Toruńskiego począł dostarczać pracowników państwowej służbie archiwalnej jeszcze zanim powstała na nim specjalizacja archiwistyczna. I tą grupę absolwentów Uniwersytetu reprezentują w Zeszycie doc. dr Andrzej Tomczak, były kustosz Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Łodzi, obecnie kierownik Zakładu Archiwistyki, oraz dr hab. Irena Janosz-Biskupowa, były kierownik Archiwum Państwowego w Toruniu, aktualny kierownik Archiwum Uniwersytetu Toruńskiego i adiunkt Zakładu Archiwistyki.

---

¹ Zeszyty Naukowe UMK, Historia V, Toruń 1969.

² Zob. dalej artykuł. A. Tomczaka, *Katedra Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii UMK w Toruniu w latach 1951—1971*.

³ O specjalizacji i jej absolwentach zob. B. Ryszewski, *Specjalizacja archiwistyczna na Uniwersytecie M. Kopernika w Toruniu i jej absolwenci w latach 1951—1967*, Zeszyty naukowe UMK, Historia V, s. 121 i n.

Do najstarszego pokolenia absolwentów specjalizacji należą Weronika Klonowska, wieloletni kierownik Archiwum Urzędu Rady Ministrów oraz Krystyna Sławińska, pracownik Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Bydgoszczy. Wkrótce po nich ukończyli specjalizację dr Bohdan Ryszewski, były pracownik Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Kielcach, obecnie adiunkt Zakładu Archiwistyki, a także dr Zenon Nowak, adiunkt Zakładu Historii Średniowiecznej Uniwersytetu w Toruniu. Na początku lat sześćdziesiątych rozpoczęła z dyplomem absolwenta pracę w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Olsztynie mgr Aniela Wąsik-Przywuska, od kilku lat kierownik Archiwum Powiatowego w Tczewie. Roczniki następne zasiliły kadrę pracowników Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Bydgoszczy w osobie mgr Zofii Waniek, a obsadę Katedry Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii UMK w osobie dr Jana Pakulskiego. Nieco młodszy mgr Jerzy Dygdała zajmuje stanowisko asystenta w Zakładzie Historii Polski i Powszechnej XVI—XVIII w. także w Toruniu. Wreszcie najmłodsze pokolenie absolwentów specjalizacji reprezentują: mgr Halina Robótka, asystent Zakładu Archiwistyki poprzednio przez rok pracownik wspomnianego tu już Archiwum w Bydgoszczy, młodszy asystent tegoż Zakładu mgr Zbigniew Górski oraz mgr Jadwiga Szymczak, asystent Zakładu Nauk Pomocniczych Historii UMK.

Wśród autorów spotykamy więc absolwentów niemal wszystkich roczników specjalizacji. Podejmują oni różną tematykę. Pracownicy naukowci przeważnie taką, którą dyktują im profile badawcze zakładów macierzystych. Pracownikom archiwów tematykę narzucają ich doświadczenia w pracy zawodowej. Artykuły tych dwóch grup pracowników różnią się między sobą niekiedy i podejściem do tematu i sposobem jego opracowania.

Problematyka artykułów wchodzi w zakres: 1) nauk pomocniczych historii; 2) źródłoznawstwa a zarazem aktoznawstwa; 3) archiwistyki, a w jej obrębie archiwoznawstwa, teorii archiwalnej, metodyki archiwalnej, organizacji współczesnej kancelarii.

Otwiera Zeszyt okolicznościowy artykuł Andrzeja Tomczaka *Katedra Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii UMK w Toruniu w latach 1951—1971*. Artykuł został poświęcony Katedrze a nie specjalizacji, ponieważ ta ostatnia otrzymała niedawno rys swoich dziejów skreślony przez Bohdana Ryszewskiego⁴. A. Tomczak przedstawił organizację Katedry, jej personel, dorobek naukowy i dydaktyczny a także udział w życiu toruńskiego ośrodka naukowego.

Nauki pomocnicze historii reprezentowane są przez trzy

---

⁴ Por. przyp. 3.

artykuły: dra Jana Pakulskiego, mgr Jadwigi Szymczak i mgra Zbigniewa Górskiego.

W rozprawie *Z metodologii i metodyki badań nad rodami rycerskimi średniowiecznej Polski* J. Pakulski uzasadnia przede wszystkim potrzebę prowadzenia takich badań, daje próbę definicji rodu, mówi o jego rekonstrukcji poprzez analizę herbu, zawołania i tradycji rodowej oraz na podstawie kryterium imionowego i majątkowego i w oparciu o reprezentowaną postawę polityczną. Rozważania Autora wyrosły niewątpliwie w powiązaniu z jego własnymi studiami genealogicznymi nad wielkopolskim rodem Nałęczów.

Artykuł J. Szymczak *Genealogia Przemyślidów z przełomu XIII i XIV w. spokrewnionych z Piastami* jest typowym studium genealogicznym zawierającym przegląd koligacji Przemyślidów z Piastami na przełomie dwóch stuleci w okresie szczególnej intensyfikacji stosunków polsko-czeskich. Stanowi fragment pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem prof. dra Kazimierza Jasińskiego.

Zestawienia itinerariów powstają nieraz na marginesie badań z zakresu dyplomatyki. Rozprawa Z. Górskiego *Itinerarium Mszczuja II (1264—1294)* jest częścią pracy magisterskiej poświęconej dokumentom tego księcia. I ta praca powstała na seminarium prof. dra Kazimierza Jasińskiego.

Charakter typowo źródłoznawczy z pewnymi elementami aktoznawstwa posiadają trzy artykuły: dra Zenona Nowaka, mgra Jerzego Dygdały i mgr Haliny Robótka.

Z. Nowak w artykule *Przydatność badawcza ksiąg miejskich Chełmna z XIV i XV w.* przypomniał najpierw dzieje rozproszenia archiwum tego miasta a następnie bliżej zajął się charakterystyką zawartości siedmiu najstarszych zachowanych ksiąg miejskich. Przechowywane są one obecnie w Tajnym Archiwum Państwowym w Berlin-Dahlem a w Polsce dostępne jedynie w postaci mikrofilmu.

J. Dygdała w rozprawie *Korespondencja rezydentów miasta Torunia na dworze królewskim w XVIII w. w Archiwum Toruńskim* zwraca uwagę na stosunkowo mało dotychczas w literaturze historycznej wykorzystane źródło. Listy rezydentów i do rezydentów scharakteryzował od strony archiwalnej a równocześnie omówił ich przydatność badawczą. Uwagi wstępne poświęcił Autor samej instytucji rezydentów.

Również H. Robótka w artykule *Rysunki techniczne XVI—XVIII w. w zasobie Archiwum Państwowego w Toruniu* zajęła się materiałami, na które dotychczas niemal zupełnie badacze nie zwracali uwagi. Ze znacznej liczby rysunków technicznych okresu staropolskiego przechowywanych dziś w Archiwum Toruńskim scharakteryzowała bliżej te, które przedstawiają sieć wodociągów toruńskich.

Archiwoznawstwo reprezentuje w Zeszycie tylko jeden artykuł dr hab. Ireny Janosz-Biskupowej: *Archiwa stanowe w Polsce i niektórych krajach ościennych*. Autorka daje przegląd stanu naszej wiedzy na temat wskazany w tytule postulując podjęcie w tym zakresie szerszych badań. Jej przegląd objął Koronę z Prusami Królewskimi, W. Ks. Litewskie, Inflanty, Prusy Książęce, Śląsk, Łużyce, Pomorze Zachodnie i Meklemburgię. Artykuł powstał w związku ze studiami Autorki nad Archiwum Ziem Pruskich, których wyniki będą osobno opublikowane.

Do zakresu teorii archiwalnej należy artykuł dra Bohdana Ryszewskiego *Z zagadnień zespołu archiwalnego*. Przedmiotem swych rozważań uczynił Autor dwa problemy: zespołów archiwalnych pochodzących z registratur dziedziczących oraz złożonych zespołów archiwalnych. Wartość artykułu polega m. in. na zwróceniu uwagi na potrzebę sięgania do starszej polskiej literatury archiwalnej przy nowych próbach rozwiązywania trudnych problemów w archiwach.

Artykuły mgr Krystyny Sławińskiej i mgr Zofii Waniek oraz mgr Anieli Przywuskiej należą do zakresu metodyki archiwalnej.

Sprawozdanie K. Sławińskiej i Z. Waniek *Porządkowanie akt Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy z lat 1945—1950* z prac porządkowych przy ciekawym zespole aktowym, choć dość schematyczne, przynosi pewną sumę informacji, które mogą zainteresować każdego archiwistę.

A. Przywuska w rozprawie *Problem cezury roku 1950 w aktach administracji terenowej szczebla wojewódzkiego (na przykładzie województwa gdańskiego)* przedstawiła w sposób bardzo wnikliwy pewne zagadnienie szczegółowe związane z opracowywaniem akt administracji państwowej okresu powojennego. Przepisy ogólne każą zamykać zespoły akt władz administracyjnych na reformie przeprowadzonej w 1950 r. Autorka starała się zwrócić uwagę, że nie zawsze jest to w praktyce możliwe.

Zamyka Zeszyt artykuł mgr Weroniki Klonowskiej *Próby usprawnienia kancelarii (biurowości) urzędów administracji centralnej w latach 1945—1952*. Należy swą problematyką bardziej do dziejów najnowszej biurowości a nawet historii administracji niż do właściwej archiwistyki. Autorka dała przegląd wysiłków władz centralnych zmierzających do lepszej organizacji kancelarii urzędów administracyjnych bezpośrednio w latach powojennych, wysiłków które przyniosły tylko częściowe rezultaty.

Andrzej Tomczak